

Europeisering och kartellisering av nationella partisystem?

Förändrade konfliktlinjer mellan partierna i riksdagens EU-nämnd mellan 1995 och 2012

Karl Loxbo

Europeanization and Party System Cartelization? – Changing Patterns of Partisan Conflict in the Swedish European Affairs Committee between 1995 and 2012

Several scholars argue that Europeanization, by transferring political authority to non-partisan supra-national institutions, leads to depoliticization, and even party system cartelization, at the national level. Other scholars, however, maintain that European integration instead is likely to boost partisan conflicts over time. This article tests these rival hypotheses – depoliticization or politicization – using a case study of Swedish European Affairs Committee between 1995 and 2012. If Europeanization results in depoliticization and a waning of opposition, the article argues that the Swedish experiences are likely to confirm this tendency. Yet, in contrast to these expectations, the article presents evidence indicating that partisan struggles on Europeanization in Sweden – particularly on issues of relevance to the left-right divide – has intensified significantly over time. Therefore, the article casts a shadow of doubt over the hypothesis of depoliticization, as well as over the influential cartel party thesis, while instead supporting the rival hypothesis of increased politicization.

Introduktion¹

En spridd uppfattning inom partiforskningen är att globaliseringen, genom att undergräva nationalstatens suveränitet, också bidrar till att urholka konflikter mellan politiska partier på den nationella nivån (se t.ex. Schmitter 2008; Azmanova 2011; Teperoglou & Tastsanis 2011). I Europa menar flera forskare att dessa tendenser till avpolitisering påskyndas av den europeiska integrationsprocessen (Glencross 2009; Bartolini 2005; Scharpf 2010). I denna forskning

¹ Studien utgör en rapport från forskningsprojektet "Party Government in Flux: Changing Conditions for the Party Groups in the Swedish Riksdag", som finansieras av Riksbankens Jubileumsfond.

Karl Loxbo är lektor i statsvetenskap vid Institutionen för statsvetenskap, Linnéuniversitetet.
E-mail: karl.loxbo@lnu.se

beskrivs EU som ett teknokratiskt "polity without politics" (Schmidt 2006), som inte lämnar utrymme för traditionella konflikter mellan vänster och höger (Streeck 2012). Europeisering² antas därför få dramatiska följder för den representativa demokratin, vars legitimitet alltjämt har sin grund i politiska partier på den nationella arenan (Bartolini 2005). Eftersom partierna har svårt att påverka EU skapas incitament till att tysta ned relaterade frågor i valkampanjer (Johansson & Raunio 2001; Ladrech 2002; Mair 2007: 12; Toshkov 2011) samtidigt som regeringar, och professionella tjänstemän, får ökat inflytande på bekostnad av parlament (se t.ex. Bäck *et al.* 2009). Det demokratiska problemet antas emellertid vara mer djupgående än så. Enligt Mair (2007) saknas överhuvudtaget en naturlig arena för partipolitisk debatt kring europeisk integration (jfr Føllesdal & Hix 2006). Resultatet blir att den för demokratin nödvändiga interaktionen mellan regering och opposition förtvinar och att konflikter i första hand tenderar att handla om EU-systemets vara eller icke vara.

Mot denna bakgrund argumenterar flera partiforskare för att europeisering är en viktig orsak till kartellisering av nationella partier och partisystem (Blyth & Katz 2005: 54; Katz & Mair 2009: 754).³ Företrädare för kartellpartitesen menar till och med för att överlåtandet av suveränitet till övernationella organ var en mer eller mindre medveten elitstrategi för att fördunkla kritik mot impopulära beslut (Bartolini 2005: 246–47; Mair 2007: 8). Även om kartellpartitesen har kritiserats (se t.ex. Kitschelt 2000; Loxbo 2013), kommer forskningen om europeiseringen av nationella partier ofta fram till liknade slutsatser: europeisering antas över tid ha bidragit till en betydande avpolitisering (se t.ex. Aylott 2002; Ladrech 2002; 2007, Poguntke *et al.* 2007). Avpolitisering förstås då som en process i vilken konkurrens, och konflikter, mellan partier som tidigare har företrätt olika policy-alternativ – med grund i etablerade skiljelinjer – försvinner eller urholkas (se t.ex. Mair 2007: 12). I EU antas denna utveckling vara en följd av att politiska handlingsmöjligheter, genom europeiseringens konvergerande verkan, likriktas samt att en lång rad befogenheter delegeras till överstatliga organ (se t.ex. Scharpf 2010; Streeck 2012).

Men stämmer verkligen bilden av en långtgående avpolitisering i europeiseringens kölvatten? I denna artikel argumenterar jag för att det finns anledning att ställa sig tveksam till denna spridda föreställning. För det första har

2 Med utgångspunkt från Schmidt (2006: 761) avser europeisering "the top-down impact of the European Union (EU) on its member states". Europeisering av nationella partier avser i vilken grad EU spelar roll i nationella partiers konkurrens med andra partier (Ladrech 2002: 395).

3 Kartellpartitesen består av två sammanlänkade hypoteser. En rör utvecklingen av ett tyst samförstånd mellan etablerade politiska partier och den andra fokuserar på utveckling av ny partiorganisation i vilken medlemmar och aktivister tappar inflytande, och i praktiken rationaliseras bort, till förmån för professionella karriärpolitiker (Katz & Mair 2009: 763). När jag hänvisar till kartellpartitesens företrädare avser jag också forskare, som inte explicit använder denna beteckning men som kommer fram till samma – eller likande slutsatser – t.ex. Bartolini (2005). I artikeln utgår jag ifrån den första delhypotesen, som rör utvecklingen av ett tyst samförstånd mellan partieliter. Denna tes kallas i artikeln för avpolitiseringsstenen.

vare sig kartellpartitesen eller föreställningen om europeiseringens avpolitiserande verkan prövats systematiskt (se t.ex. Mair 2008: 162; Katz & Mair 2009: 754; Loxbo 2013). Därutöver har den omfattande forskningen om europeiseringen av nationella partier nästan uteslutande fokuserat på kommunikationen mellan partier och väljare – framförallt genom att kartlägga förändring och kontinuitet i valmanifest (se t.ex. Hix 1999; Marks & Steenbergen 2002; Hellström 2008; Toshkov 2011). Relationen mellan regering och opposition i nationella parlament är dock relativt outforskad (se t.ex. Mair 2008: 162). För det andra kan tesen om avpolitisering kritiseras på teoretiska grunder. I takt med att EU:s inre marknad institutionaliseras skapas, enligt statsvetaren Simon Hix (2008), vinnare och förlorare. En följd av denna utveckling är enligt Hix och flera andra forskare (se t.ex. Marks & Wilson 2000; van der Eijk & Franklin 2004: 47) att ökade konflikter – framförallt mellan vänster och höger – på sikt är oundvikliga. Syftet med denna artikel är att ställa dessa motstridiga hypoteser – hypotesen om *avpolitisering* och hypotesen om *politisering*⁴ – mot varandra och bidra med ett svar på följande frågeställning:

I vilken utsträckning förekommer parlamentarisk opposition mot den nationella Europapolitiken och har denna ökat eller minskat över tid?

För att besvara frågeställningen studeras interaktionen mellan regering och opposition i den svenska riksdagens EU-nämnd mellan 1995 och 2012.⁵ Om hypotesen om avpolitisering stämmer argumenterar jag för att det finns tre skäl till att det är sannolikt att finna stöd för den i Sverige. För det första menar kartellpartitesens grundare att den svenska traditionen av partipolitisk konsensus, i kombination med ovanligt frikostigt partistöd, gör Sverige till ett "riskfall" för kartellisering (Katz & Mair 1995, 17; 2009: 755; Blyth & Katz, 2005, 53; Pierre & Widfeldt, 1994).⁶ För det andra lyfts tendenser till avpolitisering i Sverige också fram av forskare som inte företräder kartellpartiteorin. Systemförändringen i kölvattnet av globalisering och europeisering beskrivs som särskilt genomgripande i Sverige (Lindvall & Rothstein 2006), samtidigt som flera forskare uppmärksammar svenska politikernas ovanliga förmåga att fatta impopulära beslut i tyst samförstånd över blockgränserna (se t.ex. Kitschelt 2001: 291). För det tredje kan tidigare forskning om svensk EU-parlamentarism tolkas som att behandlingen av just Europafrågor är i det

4 Dessa hypoteser definieras närmare i nästföljande avsnitt där artikelns analysmodell redogörs för.

5 Särskilt fokus läggs dock på de borgerliga regeringsåren mellan 2006 och 2012. Anledningen till detta val är dels att denna senare tidsperiod är helt outforskad (Hegeland 2006), dels att Socialdemokraterna, på grund av partiets interna splittringar (Aylott 2002: 255), kan antas uppvisa en mindre konsekvent och tydlig oppositionsroll än borgerliga partier när det gäller Europafrågor.

6 För att förklara kartellisering lyfter också Blyth och Katz (2005: 43) fram de svenska Socialdemokraternas förändring. I samband med den ekonomiska krisen och EU-inträdet på 1990-talet sågs partiet ha insett behovet av att närma sig tidigare motståndare och tona ned väljarnas förväntningar på marknadskorrigerande politik.

närmaste ett typexempel på avpolitisering. I riksdagen präglas EU-frågor av en mycket låg konfliktnivå (Bergman 1997; Hegeland 2006: 256), regeringen anses ha stärkts på bekostnad av oppositionen (Jungar & Ahlbäck Öberg 2002; Bäck *et al.* 2009) och EU-kritiska partier har nästan helt uteslutits från inflytande (Johansson & von Sydow 2011: 176). Samarbetet mellan Socialdemokraterna och de borgerliga partierna i EU-nämnden beskrivs till och med som en "samlingsregering kring Europafrågorna" av den tidigare statsministern Göran Persson (Persson 2007: 236). Mot bakgrund av dessa tre skäl argumenterar jag för att det är sannolikt att förvänta sig att opposition mot den nationella EU-politiken har avtagit eller försvunnit över tid i Sverige.

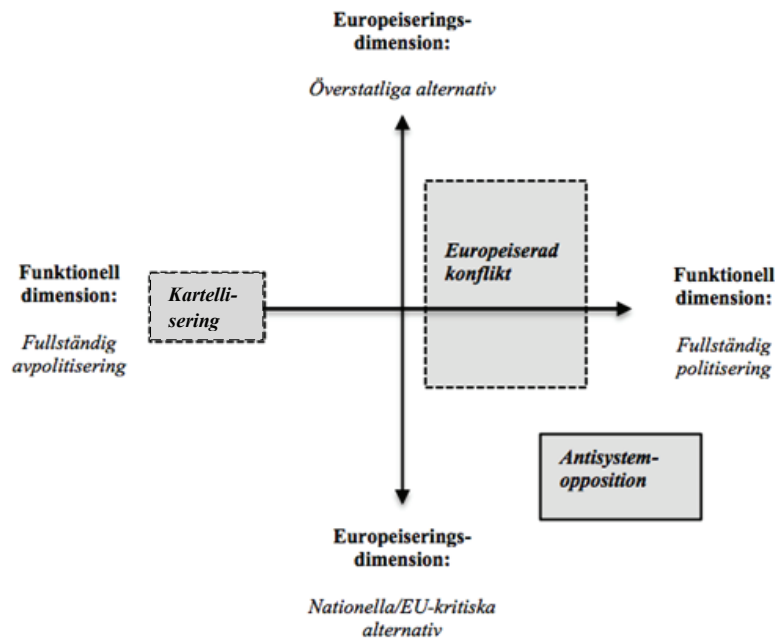
Resten av artikeln är disponerad på följande sätt: Först presenteras artikelns analysmodell och därefter redogör jag för det material och den metod som ligger till grund för mina slutsatser. I avsnitten som följer presenteras artikelns resultat, som rör förekomsten av opposition mot regeringens Europapolitik samt mot den europeiska integrationens räckvidd. Analysen rör till att börja med alla politikområden som diskuteras i EU-nämnden men avgränsas sedan, i syfte att pröva de två hypoteserna, till de politikområden som framstår som mest politiserade. I det sista empiriska avsnittet studeras med denna utgångspunkt förändrade konfliktmönster över tid i dessa politikområden. Avslutningsvis besvaras artikelns frågeställning och slutsatserna summeras.

Analysmodell: Skiljelinjer i Europapolitiken

I forskningen antas det ofta att partipolitiska motsättningar som rör europeisk integration i huvudsak struktureras av två, delvis överlappande, konfliktdimensioner (Hix 1999; Marks & Wilson 2000; Hooghe *et al.* 2002). Den ena dimensionen är den traditionella vänster-högerskalan, där partikonkurrens handlar om i vilken grad marknaden ska regleras genom politiska beslut eller släppas fri (Hellström 2008: 192). Den andra, och delvis överlappande, konfliktdimensionen handlar om omfattningen och räckvidden av europeisk integration (Bartolini 2005: 321).

För att studera eventuell opposition mot svensk Europapolitik tillämpar jag mot denna bakgrund Mairs (2007: 10) modell med två överlappande dimensioner. Mair kallar den första för den *funktionella dimensionen*. Dimensionen avser partipolitiska motsättningar – med olika intensitet och laddning – i alla sakfrågor där beslutskompetens är delad mellan medlemsstaterna och EU. Graden av konflikt längs den funktionella dimensionen varierar emellertid mellan politikområden och kan inte alltid tolkas utifrån förutbestämda ideologiska skiljelinjer (jfr Bartolini 2005: 347). Oavsett konflikternas intensitet och innehåll äger de dock rum inom det existerande systems ramar och rör inte europeisk integration eller EU:s existens. I denna artikel avser den *funktionella konfliktdimensionen* graden av opposition mot regeringens ställningstagande

Figur 1. Analysmodell: Två konfliktdimensioner med tre teoretiskt tänkbara positioner för oppositionens inställning till regeringens politik i EU-frågor.

Kommentar: Figuren bygger på det resonemang som presenteras i Mair (2007). Anledningen till att linjen runt rutan som kallas europeiserad konflikt är streckad är att partipolitiska konflikter teoretiskt sett bör röra båda sidorna av europeiseringsdimensionen. Konflikter om europeiseringsens räckvidd kan alltså, och konflikter har europeiserats, antas bero på vilken sakfråga som står i centrum. Den streckade linjen ska därför tolkas som att konflikten längs med denna dimension inte är fastlåst i en överstatlig eller i en nationellt inriktad inställning från oppositionens sida. I linje med Mair's resonemang kan detta dock antas vara fallet med antisystem-opposition, som helt motsätter sig systemet, vilket illustreras med en heldragen linje runt denna ruta. Att både europeiserad konflikt och antisystemopposition befinner sig i figurens högra del ska tolkas som att det i båda fallen finns en motsättning mellan opposition och regering. Rutan som kallas kartellisering tar fasta på situationer där opposition mot regeringen i princip saknas och där europeiseringsdimensionen inte är central för oppositionspartiernas inställning. I den mån det finns konflikter kan de dock, precis som i fallet med europeiserad konflikt, antas överlappa europeiseringsdimensionen, vilket illustreras med en streckad linje runt rutan.

i alla sakområden som berörs i den svenska EU-politiken. Dimensionen operationaliseras så att den löper mellan *fullständig politisering* (konflikt mellan motstridiga policy-alternativ) och *fullständig avpolitisering* (samsförstånd om policy-alternativ). *Europeiseringsdimensionen*, som är Mairs andra dimension, avser istället konflikter om den europeiska integrationens räckvidd. I artikeln operationaliseras denna dimension för att mäta opposition som rör europeisk integration – i samma politikområden som studeras längs den funktionella dimensionen – och löper mellan extrempunkterna *överstatliga alternativ* och *nationella/EU-kritiska alternativ*.

Mot bakgrund av de två överlappande dimensionerna definieras *avpoliti-*

sering i denna artikel i relation till debatter mellan regering och opposition i EU-nämnden och avser situationer där: a) oppositionspartierna inte tar ståndpunkt för någon särskilt policy, alternativt att de företräder samma policy som regeringen; b) debatten mellan regering och opposition präglas av konsensus och icke-ideologiskt språkbruk. I linje med detta definieras *politisering* som debatter där: a) oppositionspartierna presenterar ståndpunkter, som tydligt avviker från regeringens; b) debatten präglas av principiella motsättningar mellan idéer och motstridiga policyalternativ.⁷

Sammantaget har analysmodellen i artikeln ett tvådimensionellt utfallsrum, som kan antas strukturera konflikter mellan regering och opposition

Om tesen om avpolitisering stämmer är det – givet artikelns definition av politisering respektive avpolitisering – rimligt att anta att politiska alternativ, och opposition i sakfrågor, successivt försvinner och att oppositionspartier rör sig mot rutan som kallas *kartellisering*. På denna position är det sannolikt att finna etablerade partier, som kan sägas ingå i kartellen, som inte motsätter sig EU-systemet (Mair 2008: 14). I figuren tar den streckade linjen runt rutan ”kartellisering” fasta på att de få motsättningar som trots allt finns – det vill säga opposition inom kartellen – överlappar europeiseringsdimensionen, vilket innebär att oppositionen vare sig är kritisk eller positiv till europeisk integration, utan att inställningen varierar mellan politikområden (se vidare kommentar till figur 1). Eftersom kartellpartitesen delvis baserar sig på antagandet att avpolitisering är resultatet av tysta överenskommelser mellan eliter får avpolitiseringstesen ett starkt stöd om utvecklingen mot ökad avpolitisering kan skönjas inte bara i allmänhet, utan också i politikområden som är centrala för konflikten mellan vänster och höger. Enligt tidigare forskning är en sådan konflikt, på EU-nivån, i första hand relevant när frågor rör marknadsliberalisering/reglering, omfördelning, miljö- och infrastrukturinvesteringar och, i synnerhet, arbetsmarknad (Marks & Wilson 2000; Hooghe *et al.* 2002; Marks & Steenbergen 2002: 887). För att hypotesen om avpolitisering ska få stöd krävs också att opposition, i den mån den förekommer, i ökad grad yttras av partier som helt motsätter sig EU-systemet (Mair 2007). Denna position kallas i figur 1 för *antisystem-opposition* och den heldragna linjen runt denna ruta i figur 1 tar fasta på att oppositionen är fast förankrad i principiell kritik mot systemet som sådant.

Om resultaten visar att opposition sammanfaller med det som i figur 1 kallas *europeiserad konflikt* stärks i stället hypotesen om ökad politisering (Hix 2008). Denna ruta överlappar helt europeiseringsdimensionen, och den streckade linjen runt den aktuella rutan i figur 1 indikerar att oppositionens inställning till europeisk integration är pragmatiskt inriktad och beroende av den sakfråga som står i centrum. Om hypotesen om politisering ska få stöd förut-

7 Se vidare Figur 1 samt punkt (i) och (ii) under rubriken ”Kodning och operationaliseringar”.

sätts det vidare att principiella motsättningar mellan olika policy-alternativ, i synnerhet i sakfrågor av relevans för vänster-högerdimensionen, ökar över tid.

För att pröva hypoteserna och ge ett samlat svar på artikelns frågeställning är syftet, med utgångspunkt från analysmodellen, att besvara följande tre delfrågor:

- (i) Förekommer i den svenska EU-nämnden opposition mot Europapolitikens innehåll och i vilka politikområden är kritiken mot regeringen mest respektive minst omfattande?
- (ii) I vilken grad struktureras konflikter i sakfrågor också av motsättningar om den europeiska integrationens räckvidd?
- (iii) Har motsättningar mellan regering och oppositionen avtagit eller ökat över tid?

Data och metod

Artikelns slutsatser baseras på innehållsanalyser av sammantaget 1 366 debatter i olika sakfrågor från riksdagens EU-nämnd mellan riksdagsåren 1994/95 och 2011/12. Innehållsanalysen har skett i två etapper. Den första delen omfattar hela tidsperioden mellan 1994/95 och 2011/12 och rör alla diskuterade sakfrågor, och samtliga partiernas inlägg i dessa sakfrågor.⁸ Den andra delen rör innehållet i oppositionens kritik i alla diskuterade sakfrågor mellan riksdagsåren 2006/07 och 2011/12 och baseras på detaljerade granskningar av *avvikande meningar* från oppositionspartierna.⁹ För att möjliggöra en jämförelse över tid utsträcks också innehållsanalysen av oppositionens kritik, i de sakfrågor som visar sig särskilt konfliktfyllda, till hela tidsperioden.

KODNING OCH OPERATIONALISERINGAR

Kodningen av sakfrågor och inlägg baseras på de sakområden, och anförandelistor, som anges i EU-nämndens protokoll och stenografiska uppteckningar. För att urskilja sakområden där vänster-högerkonflikter är sannolika är emellertid tolkningar i kodarbetet nödvändiga. I tidigare forskning utpekade tidigare nämnda arbetsmarknadspolitik samt frågor som rör regleringar eller liberaliseringar av marknader som centrala. Mot denna bakgrund har jag i

8 Dessa sakfrågor baserar sig till att börja med på Ministerrådets tio rådskonstellationer, som utgör grunden för EU-nämndens dagordning.

9 Avvikande meningar infördes i EU-nämnden hösten 2006 med det direkta syftet att markera när det finns en opposition mot regeringen (EUN 2006/07: 24, anf. 97).

kodningen urskilt två kategorier som jag kallar *arbetsmarknadspolitik*¹⁰ samt *makroekonomisk reglering*¹¹ (principer för kodning anges i fotnoter).

Kodningen av de två konfliktdimensionerna i figur 1 baseras på alla *avvikande meningar* i samtliga sakfrågor från de fyra oppositionspartierna, mellan riksdagsåren 2006/07 och 2011/12 (Sverigedemokraterna mellan riksdagsåren 2010/11 och 2011/2012). En avvikande mening är emellertid en samlingsbeteckning på allt från synpunkter på detaljer till principiell kritik av regeringens ståndpunkt. För att operationalisera den *funktionella dimensionen* i figur 1 skiljer kodningen därför på två olika typer av kritik (kodprinciper och exempel på kodning anges i fotnoter):

- (i) *Opposition mot detaljer och/eller låga ambitioner*: Denna kategori avser för det första avvikande meningar i vilka oppositionspartiet ifråga inte anför några tydliga alternativ, men ändå uttrycker kritik mot detaljer eller ordval i regeringens redovisade ståndpunkt eller förhandlingsupplägg.¹² Kategorin avser, för det andra, avvikande meningar som inte i sak kritiserar regeringens ståndpunkter och förhandlingsupplägg, utan i stället argumenterar för ökade ambitioner i samma riktning.¹³
- (ii) *Principiell opposition*: Denna kategori avser, för det första, avvikande meningar i vilka oppositionspartiet i mer eller mindre hårda ordalag kritiserar regeringens hållning och förhandlingsupplägg och samtidigt redogör

10 Arbetsmarknadspolitik är ett brett område som diskuteras i flera Rådskonstellationer och rör såväl nationell som övernationell politik. För att kodus under denna kategori har jag genomlett EU-nämndens stenografiska uppteckningar. Därefter har tillfällen där något av följande frågor upp-tar huvuddelen av diskussionen räknats: sysselsättning, arbetslöshet, fri rörlighet av arbetskraft, Lavaldomen, kollektivavtal, arbetsskydd, lön, lönenivåer, strejk, strejkrätt, socialt protokoll. För att identifiera de tillfällen då arbetsmarknadspolitik utgör huvuddelen i diskussionerna har jag också detaljstuderat och kodat hur oppositionen motiverar sina avvikande meningar. Sammantaget utgör arbetsmarknadspolitik huvuddebatten i 120 möten under tidsperioden, varav 85 ägde rum mellan 2006/07 och 2011/12. Diskussioner om arbetsmarknadspolitik återfinns, förutom, i rådskonstellationen Sysselsättning, socialpolitik- och hälsa (40 %), i Europeiska rådet/allmänna frågor (28 %), Ekonomiska och finansiell politik (20 %) samt i Konkurrensfrågor (12 %).

11 För att urskilja dessa sakfrågor, som i princip bara förekommer i rådskonstellationen Ekonomisk och finansiell politik samt Europeiska rådet/allmänna frågor, har följande nyckelord använts: stabilitet- och tillväxt, konvergens, Euro, Eurokris, bankkris, finansiella transaktioner, transaktionsskatt, Stabilitetspakt, Euro-pluspakt, Europakt. Det visade sig att också denna kategori delvis (14 procent) överlappar arbetsmarknadspolitik.

12 Ett exempel är: "[...] vi vidhåller vår avvikande mening, för vi är inte säkra på att regeringens konsumentpolitik är densamma som den vi står för. Därmed känner vi en osäkerhet om att ha den förhandlingspositionen i förhandlingarna med de andra länderna. (EUN 2006/07: 28, anf. 127 Hillevi Larsson, S). Kodprinciperna är att den avvikande meningen präglas av vagheter och/eller är inriktad på detaljer utan att policyn i sin helhet kritiseras och utan att alternativa förslag presenteras.

13 Ett exempel är: "Även om de skulle finnas här skulle jag dock säkert vara besviken och fråga varför inte EU kan höja tonläget något och få med den gröna omställningen på ett bättre sätt. MP:s åsikter om hur mycket EU klarar av är att det är betydligt mer än 20 procent. Vi skulle gärna vilja se att Sveriges regering driver en aktivare politik" (EUN 2011/12: 4, anf. 31, Ulf Holm, MP). Kodprincipen är att kritiken inte riktar sig mot vare sig policyn eller EU-samarbetet som sådant, utan handlar om att regeringen inom ramen för existerande policy bör bedriva en mer aktiv linje.

för en principiellt annorlunda inställning i sakfrågan.¹⁴ Kategorin avser, för det andra, avvikande meningar i vilka ett oppositionsparti i skarpa ordalag helt avvisar regeringens ståndpunkt.¹⁵

För att operationalisera *europaeringsdimensionen* i figur 1 har ställningstaganden som rör europeisk integration, i den mån de tydligt förekommer i avvikande meningar, kodats i enlighet med två ömsesidigt uteslutande kategorier:

(iii) *Överstatliga alternativ*: Kategorin gäller avvikande meningar där ett oppositionsparti, som en del av sin kritik, föreslår ökat överstatligt engagemang, eller ger förslag på överstatlig policy med en annan inriktning.¹⁶

(iv) *Nationella/EU-kritiska alternativ*: Kategorin avser, för det första, avvikande meningar, som tydligt tar avstånd från överstatliga policyn med motivering att de utmanar nationella nivåer, principer och standards.¹⁷ Kategorin avser, för det andra, avvikande meningar när oppositionspartiet på principiella grunder kritiserar EU-systemet som sådant och helt vänder sig mot överstatligt samarbete i ett enskilt sakområde eller i största allmänhet.¹⁸

STABILITET OCH RELIABILITET I KODNINGEN

För att pröva innehållsanalysernas reliabilitet har de utsatts för heltäckande stabilitetstest (Krippendorff 2004: 215). Stabilitetstest syftar till att upptäcka systematiska fel – *intraobserver inconsistencies* – och att minimera misstanken om att en och samma kodare når olika resultat om kodningen äger rum

14 Exempel på avvikande meningar som kodas på detta sätt är: "[...] Det är tydligt att man från den borgerliga regeringens sida inte har för avsikt eller en vilja att lyfta upp frågan om att vi ska få goda arbetsförhållanden för arbetstagarna. Det var ett ärligt svar. Men vi socialdemokrater gillar det inte. Därför får vi anmäla en avvikande mening" (EUN 2008/09: 9, anf. 23, Christina Axelsson, S. Kodprincipen är att oppositionspartiet kritiserar regeringens inställning, och implicit eller explicit, ställer sig bakom ett principiellt annorlunda alternativ.

15 Ett exempel är: "Vår hållning är att vi motsätter oss Europa 2020. Vi tycker att vi i stället kan återgå till det samarbete man talade om inför omröstningen". EUN 2011/12: 35, anf. 10, Johnny Skalin, SD). Kodprincipen är att oppositionspartiet kategoriskt avvisar till regeringens ståndpunkt i sin helhet

16 Ett exempel är: "Här satsar man bara 15 procent på de förnybara energikällorna medan 85 procent satsas på fossilbaserade energikällor. Det är den fördelningen som vi tycker är fel när regeringen i sin ståndpunkt framhäver att huvudfokus ligger på energieffektivisering och förnybara energikällor" (EUN 2008/09: 20, anf. 84 Ulf Holm, MP). Kategorin överlappar delvis kategori (ii) ovan. Kodprincipen är att oppositionspartiet tydligt föreslår att regeringen borde sträva efter mer långtgående överstatliga åtaganden.

17 Ett exempel är: "Vi socialdemokrater är varma anhängare av ett europeiskt samarbete för brottsbekämpning. Samtidigt är vi oroliga för det här förslaget, för det öppnar för att utländsk polis kan ägna sig åt myndighetsutövning i Sverige. Det tycker vi är principiellt fel. Myndighetsutövning på svenskt territorium ska skötas av svenska myndigheter" (EUN 2006/07: 29, anf. 16, Maryam Yazdanfar, S).

18 Ett exempel är: "Det är lite bedrövligt att det har blivit så att en elit inom kommissionen och eurozonen avgör vilka budgetposter som ska presenteras för det nationella parlamentet. Jag tycker att det är rent förkastligt, och det är en odemokratisk utveckling" (EUN 2011/12: 13, anf. 29, Margareta Sandstedt, SD). Kodprincipen är att oppositionspartiet – i likhet med citatet – på principiella grunder vänder sig mot systemet som sådant.

vid skiftande tidpunkter. Stabilitetstestet i artikeln innebär att hela materialet – 640 debatter i olika sakfrågor – mellan riksdagsåren 2006/07 till 2011/12 har kodats vid två separata tillfällen. Eftersom innehållsanalysen av olika sakområden under hela tidsperioden 1994/95 till 2011/12 också baserar sig på kvalitativa tolkningar av uppteckningar har även denna kodning – 1 366 debatter i olika sakfrågor – stabilitetstestats. Trots att avvikande meningar inte förekom innan riksdagsåret 2006/07 har också oppositionens kritik i två politiserade sakfrågor kodats i EU-nämndens stenografiska uppteckningar mellan 1994/95 och 2005/06. Samma kodprinciper som i studien av avvikande meningar har då använts. I detta fall innefattar stabilitetstestet tre kodningar. En jämförelse mellan kodningarna ligger till grund för ett antal reliabilitetstest, som baserar sig på procentdifferenser mellan kodresultaten (Krippendorff 2004: 224).¹⁹ Stabilitetstestet, som redogörs för i tabell 1 i appendix, visar att innehållsanalysen genomgående har hög *intrakodarreliabilitet*.

ANALYSMETODER

Innehållsanalysen ger två dikotoma beroende variabler. Den ena skiljer principiell opposition (kodas 1) från alla övriga avvikande meningar samt tillfällen när enighet råder (kodas 0). Den andra skiljer på övernationellt (kodas 1) och nationellt/EU-kritiskt inriktade alternativ (kodas 0) i avvikande meningar. För att besvara frågeställningen placeras alla partiers värden på de två variablerna in i det tvådimensionella utfallsrummet i figur 1. Den funktionella dimensionen definieras som andelen avvikande meningar, från varje oppositionsparti, som har kategoriserats som principiell opposition. I enlighet med figur 1 löper skalan mellan 0 (fullständig avpolitisering) och 100 (fullständig politisering). I syfte att undersöka i vilka områden principiell opposition – från oppositionspartierna sammantaget – är mest respektive minst sannolik tillämpas också logistisk regression där konfliktnivån i EU-nämndens olika sakområden jämförs med kontroll för antalet inlägg från oppositionen. Kontrollen för antalet inlägg görs för att få ett mått på sakfrågans upplevda relevans i oppositionens ögon (se Hegeland 2006: 182). För att operationalisera europeiseringsdimensionen subtraheras, för alla oppositionspartier, andelen överstatligt inriktade alternativ från andelen nationellt/EU-kritiska inriktade. Skalan löper från +100 (bara överstatliga alternativ) till -100 (bara nationellt/EU-kritiskt inriktade alternativ) (jfr Budge *et al.* 2010: 22).²⁰

Slutsatser om förändrade konfliktmönster baseras på longitudinella jäm-

19 Formeln som då följs för respektive kod är: första kodtillfället (a) minus andra kodtillfället (b)/ första kodtillfället (a). På det sättet erhålls en procentdifferens som anger graden av stabilitet i kodningarna.

20 Operationaliseringen av europeiseringsdimension baserar sig på en dikotom variabel men baserar sig på samma princip som ligger till grund för operationaliseringen av vänster-högerskalan i den omfattande innehållsanalysen av partimanifest i *Comparative Manifesto Project*.

förelser mellan riksdagsåren 1994/95 och 2011/12 av oppositionens kritik i två sakfrågor, som i studien av avvikande meningar framstår som särskilt politiserade. Samma kodprinciper som i studien av avvikande meningar har använts.

Resultat

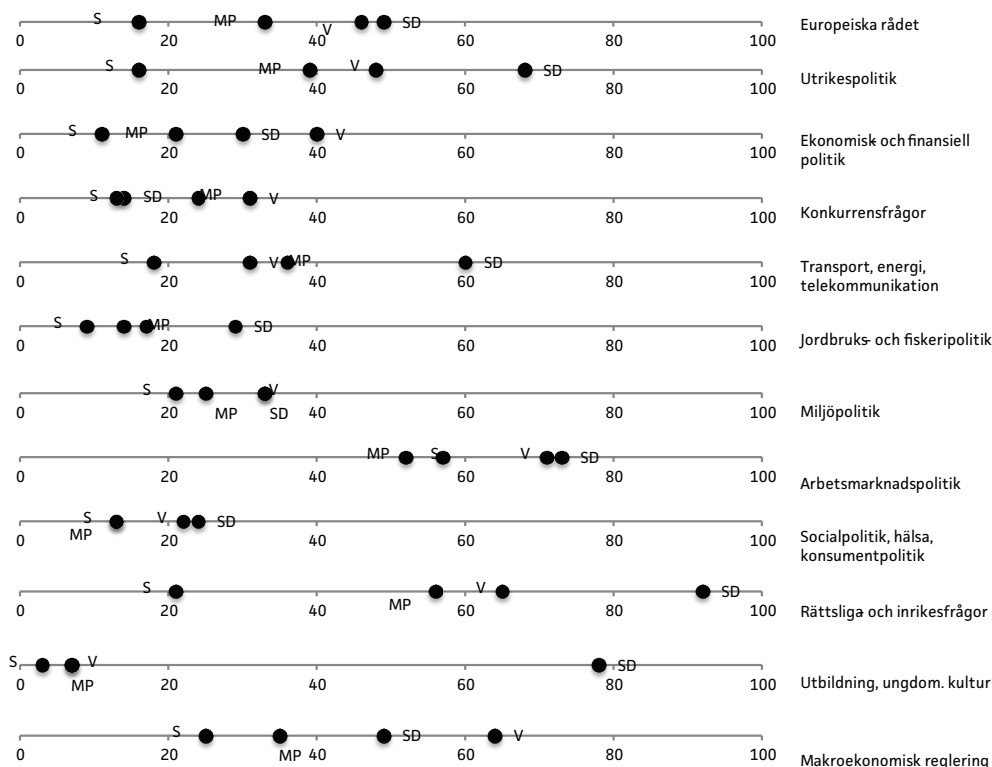
FÖREKOMMER OPPOSITION MOT EUROPAPOLITIKENS INNEHÅLL?

I figur 2 ges ett underlag för att besvara den första delfrågan – fråga (i) – som avser graden av opposition mot innehållet i regeringens Europapolitik. I figuren redovisas, i tolv olika politikområden, alla fyra oppositionspartiernas genomsnittliga position på den funktionella konfliktdimensionen mellan riksdagsåren 2006/07 till 2011/12. Skalan löper mellan 0 (ingen opposition) och 100 procent (fullständig principiell opposition).

Resultaten i figur 2 visar att Socialdemokraterna i de flesta sakområden ligger nära det jag i figur 1 kallar *fullständig avpolitisering* medan Sverigedemokraterna i flera fall närmar sig slutpunkten som kallas *fullständig politisering*. Övriga partier befinner sig däremellan. Den generellt låga konfliktnivån under hela tidsperioden – i kombination med att det systemkritiska SD framstår som det mest konsekventa oppositionspartiet – tycks vid en första anblick bekräfta hypotesen om avpolitisering (jfr Hegeland 2006: 256). Det är emellertid en förhastad slutsats. I motsats till hypotesen om en generell trend mot avpolitisering visar i stället jämförelsen i figur 2 att tre politikområden helt domineras av principiell opposition från alla fyra oppositionspartier. Den skarpaste skiljelinjen mellan regering och *alla* oppositionspartier återfinns inom arbetsmarknadspolitik, och rör tydligt den traditionella konflikten mellan vänster och höger. Ytterligare en sakfråga som relaterar till samma konfliktdimension handlar om det jag kallar makroekonomisk reglering. När EU-nämnden diskuterar dessa frågor är Socialdemokraterna något mer kritiska än vanligt (även om genomsnittet är lågt), men det är framför allt Vänsterpartiets tydliga oppositionsroll som sticker ut. Det sista området som ger upphov till skarp polarisering är rättsliga- och inrikesfrågor, som bland annat rör frågor om migration, asylfrågor, gränskontroller, integritetsfrågor och polisiärt samarbete. Dessa sakfrågor rör en helt annan konfliktlinje, som i litteraturen ibland kallas kulturell (se t.ex. Bornschier 2010: 244). I detta område är MP, V och SD – SD med rakt motsatt utgångspunkt jämfört med MP och V – synnerligen kritiska mot regeringen.

De omfattande motsättningarna rörande arbetsmarknadspolitik är emellertid särskilt intressanta. När konfliktnivån i detta politikområde jämförs med alla andra sakområden framgår det att en samlad principiell opposition mot regeringen är särskilt sannolik just här. Den estimerade sannolikheten för att oppositionen – dels S, V och MP, dels alla fyra partier tillsammans – vänder sig

Figur 2. Oppositionspartiernas placering på den funktionella konfliktdimensionen mellan riksdagsåren 2006/07 och 2011/12 (andel principiell opposition).

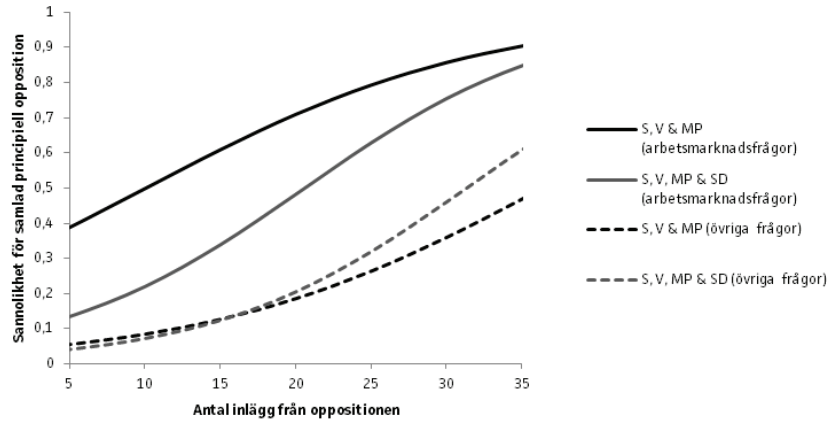

Kommentar: Den horisontella axeln är den funktionella dimensionen och löper mellan ändpunkterna fullständig avpolitisering (0) och fullständig politisering (100). Figur 2 redogör för andelen avvikande meningar, för varje oppositionsparti, som har kodats som principiell opposition mellan 2006/07 och 2011/12. Antalet debatter, från översta till lägsta politikområdet, är för hela tidsperioden: 76, 84, 63, 59, 45, 59, 45, 59, 24, 85, 46, 68, 31 och 62. Det totala antalet är 640 debatter. Källa: Innehållsanalys av EU-nämndens stenografiska uppteckningar.

mot regeringen i just arbetsmarknadsfrågor, i jämförelse med alla andra frågor i genomsnitt, redovisas i figur 3.

Resultaten i figur 3 visar att sannolikheten för en samlad opposition i alla sakfrågor i hög grad beror på debattens intensitet (indikerat av antalet inlägg från oppositionen), vilket i sin tur avspeglar till vilken grad oppositionspartierna prioriterar sakfrågan (Hegeland 2006: 182). När EU-nämnden diskuterar arbetsmarknadspolitik är den estimerade sannolikheten, vid det genomsnittliga antalet inlägg (11), nära 50 procent att de rödgröna går i opposition mot regeringen samt runt 25 procent sannolikhet att de gör det tillsammans med SD. Detta kan jämföras med 8 respektive 7 procent sannolikhet om sakfrågan i stället berör något av alla andra områden som diskuteras i EU-nämnden. Detta resultat visar att arbetsmarknadspolitik är ett politikområde som i hög grad framstår som politiserat.

Figur 3. Sannolikhet för samlad opposition mot regeringen (kodat 1) jämfört med kritik av detaljer och samförstånd (kodat 0).

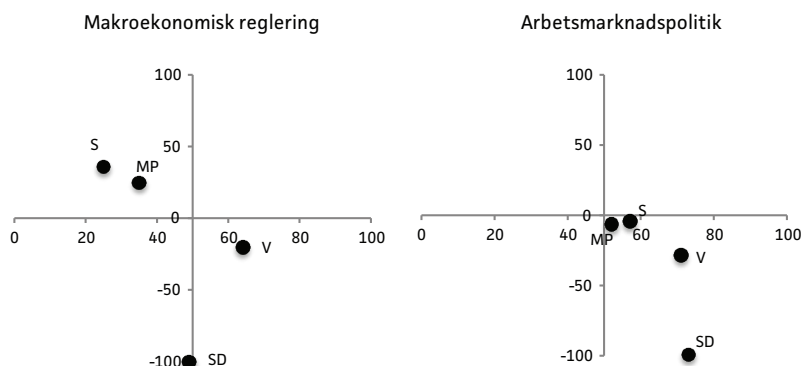
Kommentar: De estimerade sannolikheterna beräknas genom att transformera odds till sannolikheter med utgångspunkt från koefficienterna i de två senare logistiska regressionsmodellerna i tabell 2 (appendix). Sannolikheterna tillåts också variera mot bakgrund av att antalet inlägg från oppositionen i sin helhet samtidigt som alla andra variabler i modellerna konstanthålls vid sina medelvärden. Sannolikheten (P) är lika med antiloggen (e) av det logaritmerade oddset för hela regressionsekvationen, dvs. för logiten (elogit), dividerat med samma sak plus 1 (1+ elogit). Det genomsnittliga antalet inlägg från oppositionen är 11 och medianen är 9. Det högsta antalet inlägg som har förekommit under perioden är 49, men 90 procent av alla debatter har mellan 3 och 22 inlägg från oppositionen. Källa: Innehållsanalys av EU-nämndens stenografiska uppteckningar.

FÖREKOMMER OPPOSITION MOT DEN EUROPEISKA INTEGRATIONENS RÄCKVIDD?

Mair (2007: 10) argumenterar för att utvecklingen mot avpolitisering stärks av att oppositionen mot europeisk integration – om den alls förekommer – i ökad grad riktas mot EU-systemet som sådant. För att pröva detta antagande besvaras i detta avsnitt den andra delfrågan – fråga (ii). Frågan är om, och i vilken grad, de konflikter mellan regering och opposition som redovisas i figur 2 också struktureras av motsättningar om den europeiska integrationens räckvidd. I motsats till Mair's antagande, och i linje med politiseringsteori (Hix 2008), visar resultaten i figur 4 och 5 att opposition mot regeringens inställning till europeisk integration varierar mellan partierna och de sakfrågor som diskuteras.

Resultaten i figur 4 visar att två av de sakfrågor där konflikterna är som tydligast, där vänster tydligt ställs mot höger, struktureras väldigt olika av europeiseringsdimensionen. Detta tyder på att svensk vänsteropposition inte längre, inte ens från Vänsterpartiets sida, är liktydigt med kritik av EU (se t.ex. Raunio 2010; Tallberg *et al.* 2010: 86–7). När sakfrågor som har kodats till kategorin *makroekonomisk reglering* berörs tenderar Socialdemokraterna och Miljöpartiet – i den mån de alls kritiserar regeringen – att föreslå ökade, eller annorlunda, överstatliga regleringar än regeringen (jfr Marks & Wilson

Figur 4. Partiernas positionering på den funktionella dimensionen och europeiseringsdimensionen i frågor som rör makroekonomisk reglering jämfört med arbetsmarknadsfrågor.

Kommentar: Figurerna är operationaliseringar av resonemanget i figur 1. Den horisontella axeln är den funktionella dimensionen och löper mellan ändpunkterna fullständig avpolitisering (0) och fullständig politisering (100). Den vertikala axeln är europeiseringsdimensionen och löper mellan 100, endast överstatliga motförslag, till -100, endast nationella/EU-kritiska motförslag. Värderna nära 0 innebär alltså att överstatliga och nationella/EU-kritiska motförslag tar ut varandra. Partiernas inställning i alla sakfrågor framgår i tabell 3 i appendix. Källa: Innehållsanalys av EU-nämndens stenografiska uppteckningar.

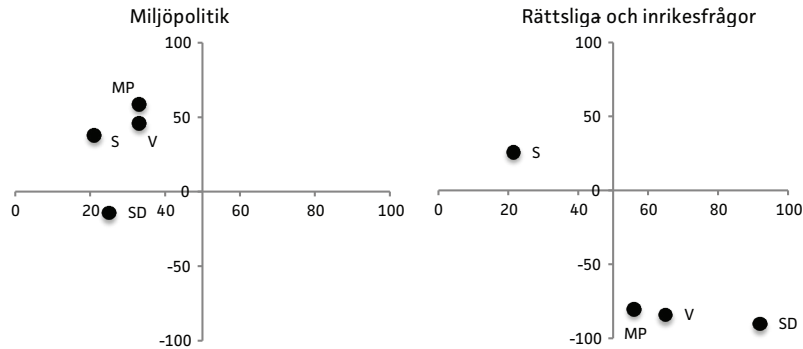
2000: 443). Vänsterpartiet, som oftare är kritiska, tenderar i stället att kritiserar EU och föredra nationella lösningar. När det gäller makroekonomisk reglering är emellertid SD det enda partiet som är fast förankrat i en renodlat systemkritisk hållning.

Jämförelsen visar också att konflikten om arbetsmarknadspolitik, till skillnad från den föregående, i princip kan betraktas som endimensionell, fränsett SD:s konsekvent EU-kritiska hållning. Det betyder att oppositionen i arbetsmarknadsfrågor i princip är helt kliven mellan överstatliga och nationella/EU-kritiska alternativ. Denna klivna inställning framgår också vid närmare granskningar av EU-nämndens stenografiska uppteckningar. När oppositionen riktar in sig på den svenska arbetsmarknadsmodellen, och regeringens bemötande av Lavaldomen (se t.ex. Johansson & von Sydow 2011: 172), handlar motförslagen påfallande ofta om att regeringen borde ta ställning för svensk rätt mot EU-rätt.²¹ Värnandet om svensk lönebildning, och rädslan för "social dumping", var också bärande argument när oppositionen motsatte sig, och lyckades stoppa svenskt deltagande i den så kallade Europakten.²² När kritiken mot regeringen i stället handlar om löntagares rättigheter i allmänhet

21 Se t.ex. EUN 2008/09: 31, anf. 17, 24; EUN 2010/11:25.

22 Se EUN, prot. 2010/11: 26; 2010/11: 40.

Figur 5. Partiernas positionering på den funktionella dimensionen och europeiseringsdimensionen i miljöfrågor och i rättsliga- och inrikesfrågor.

Kommentar: Den horisontella axeln är den funktionella dimensionen och löper mellan ändpunkterna fullständig avpolitisering (0) och fullständig politisering (100). Den vertikala axeln är europeiseringsdimensionen och löper mellan 100 (endast överstatliga motförslag) till -100 (endast nationella/EU-kritiska motförslag). Källa: Innehållsanalys av EU-nämndens stenografiska uppteckningar.

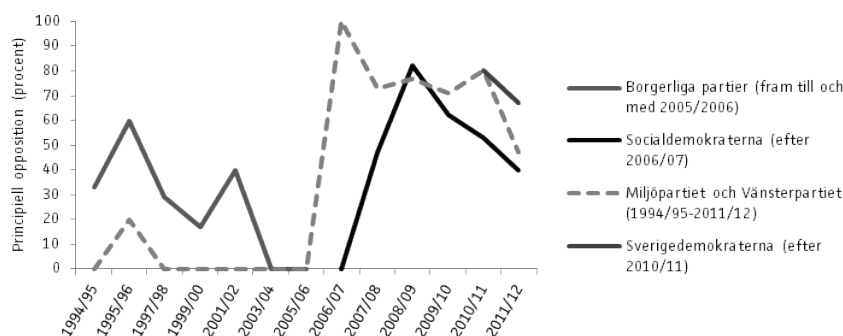
byter emellertid oppositionen helt fot och föreslår inte sällan långtgående överstatliga åtgärder.²³

I sakfrågor som relaterar till andra konfliktdimensioner än vänster-höger-skalan är motsättningen mellan regering och opposition än mer tydligt tvådimensionell. I figur 5 illustreras detta genom att kontrastera rättsliga- och inrikesfrågor, där de flesta motförslag är EU-kritiska, mot miljöpolitik, där oppositionens motförslag för det mesta är inriktade på mer överstatlig politik.

Miljöfrågor utpekas i tidigare forskning som ett område där center-vänsterpartier, mer än center-högerpartier, stödjer ökad europeisk integration (Marks & Steenbergen 2002: 889). Resultaten i figur 5 visar att denna slutsats också är giltig i den svenska EU-nämnden. Alla "rödgröna" partier, men i synnerhet Vänsterpartiet och Miljöpartiet, är väsentligt mer positiva till överstatliga regleringar än vad regeringen är. Rättsliga- och inrikesfrågor, å andra sidan, är det område där den samlade kritiken mot den europeiska integrationen och mot Europapolitikens innehåll är som mest omfattande. Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna – men inte Socialdemokraterna, som oftast intar motsatt ståndpunkt – är i detta politikområde nästan helt avvisande till EU-systemet. Detta är emellertid det enda politikområde där en sådan konsekvent "antisystemopposition" kan skönjas från fler partier än Sverigedemokraterna. Mair's (2007:10) antagande, att opposition mot den europeiska unionen i allt högre grad vänder sig mot systemet som sådant får följaktligen inget stöd i denna undersökning.

23 Se t.ex. EUN 2011/12: 16, anf. 13.

Figur 6. Principiell opposition mot regeringen i arbetsmarknadsfrågor i EU-nämnden 1994/95 till 2011/12 (procent).

Kommentar: Antalet analyserade debatter är totalt 119. 34 ägde rum mellan riksdagsåren 1994/95 och 2005/06 och resterande 85 ägde rum mellan 2006/07 och 2011/12. Den genomsnittliga andelen inlägg med principiell opposition från de borgerliga partierna är mellan 1994/95 är 27 procent och 3 procent för Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Mellan riksdagsåren 2006/07 och 2011/12 är den genomsnittliga andelen 57 procent för Socialdemokraterna och 71 procent för Miljöpartiet och Vänsterpartiet. För SD är den genomsnittliga andelen 74 procent. Källa: Innehållsanalys av EU-nämndens stenografiska uppteckningar.

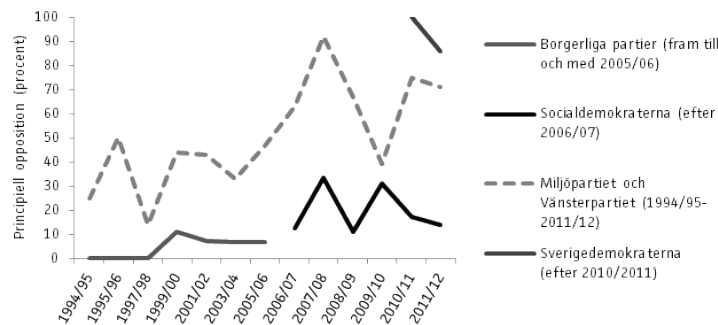
HAR MOTSÄTTNINGAR MELLAN OPPOSITION OCH REGERING AVTAGIT ELLER ÖKAT ÖVER TID?

Tidigare forskning visar att svensk Europapolitik i hög grad präglades av strävan efter konsensus under Socialdemokraternas regeringsår (Johansson & von Sydow 2011: 167; Hegeland 2006: 250-55; Aylott 2002). Den tredje, och sista delfrågan – fråga (iii) – frågar sig mot denna bakgrund om den opposition som faktiskt förekommer i EU-nämnden har avtagit eller ökat över tid. Annorlunda uttryckt är frågan om graden av opposition i de två mest politiserade sakområdena i figurerna 2, 3, 4 och 5 – arbetsmarknadspolitik och rättsliga- och inrikesfrågor – representerar en förändring över tid. Figur 6 och 7, som undersöker nivån av principiell opposition i dessa två frågor över tid, indikerar att så är fallet.

Resultaten i figur 6 visar att arbetsmarknadsfrågor har politiserats i EU-nämnden. Under delar av Socialdemokraternas regeringsår – 1994/95 till 2001/02 – förekom visserligen skarp kritik från borgerliga partier, framför allt från Moderaternas sida, mot regeringens strävan efter att upprätta en så kallad sysselsättningsunion.²⁴ Figur 6 visar dock att nivån av kritik från alla oppositionspartier intensifierades kraftigt i samband med att den borgerliga regeringen tillträdde hösten 2006. Trots att konfliktnivåerna sjunker tillbaka i samband med att den nya borgerliga minoritetsregeringen tog vid 2010 går det inte att ta miste på den generella trenden. När svensk Europapolitik

24 För talade exempel se t.ex. EUN 1995/96: 9, anf. 63, Lars Tobison, M; EUN 1995/96:18, anf. 95, Karin Falkmer, M; EUN 2001/02: 29, anf. 5, Mikael Odenberg, M.

Figur 7. Principiell opposition i rättsliga- och inrikesfrågor i EU-nämnden 1994/95 till 2011/12 (procent).

Kommentar: Antalet analyserade debatter är totalt 136. 68 stycken ägde rum mellan riksdagsåren 1994/95 och 2005/06 och exakt lika många, 68, ägde rum mellan 2006/07 och 2011/12. Den genomsnittliga andelen inlägg med principiell opposition från de borgerliga partierna är mellan 1994/95 6 procent och 38 procent för Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Mellan riksdagsåren 2006/07 och 2011/12 är den genomsnittliga andelen 21 procent för Socialdemokraterna och 68 procent för Miljöpartiet och Vänsterpartiet. För SD är den genomsnittliga andelen 93 procent. Källa: Innehållsanalys av EU-nämndens stenografiska uppteckningar.

rör arbetsmarknadsfrågor är ökad politisering, snarare än avpolitisering, uppenbar. Figur 7 visar att samma trend av ökad politisering är tydlig i det andra konfliktfyllda sakområdet: rättsliga- och inrikesfrågor.

Figur 7 visar att också rättsliga- och inrikesfrågor har politiserats över tid. Miljöpartiets och Vänsterpartiets redan höga nivåer av principiell opposition, under Socialdemokraternas regeringsår, skjuter i höjden. Socialdemokraternas nivåer överstiger vida alla borgerliga partier tillsammans och Sverigedemokraterna är – mellan 2010/11 och 2011/12 – principiellt kritiska i nästan alla debatter.

Mot bakgrund av resultaten i figur 6 och 7 menar jag att det är rimligt att dra slutsatsen att svensk Europapolitik, som denna gestaltar sig i riksdagens EU-nämnd, har politiserats, snarare än avpolitiserats, över tid. För att anknyta till figur 1 ser vi alltså ökade tendenser till en europeisering av partipolitik, snarare än en rörelse mot avpolitisering och kartellisering.

Slutsatser

En utbredd föreställning i partiforskningen är att europeisering går hand i hand med avpolitisering. Idén om avpolitisering ställs på sin spets i den inflytelserika kartellpartiteorin. Teorins företrädare antar att tysta överenskommelser mellan eliter i europeiseringens kölvatten får till följd att partipolitiska skiljelinjer successivt försvinner och att kvarvarande opposition riktas mot EU-systemet snarare än mot politikens innehåll (Bartolini 2005: 396; Blyth & Katz 2005:

54; Mair 2007: 8; Katz & Mair 2009: 754). Det finns dock teoretiska motbilder. Simon Hix (2008) och flera andra forskare (se t.ex. van der Eijk & Franklin 2004: 47) menar i stället att ökad politisering, och ett successivt återupplivade av partipolitiska konflikter, är att vänta i takt med att vinnare och förlorare på europeisk integration utkristalliseras. I artikeln argumenterar jag för att en studie av Sverige, som i tidigare forskningen har utpekats som ett riskfall för kartellisering, erbjuder särskilt gynnsamma förutsättningar för att bekräfta avpolitiseringsesen. Syftet med artikeln har varit att ställa denna hypotes mot den motstridiga politiseringstesen för att i det svenska fallet besvara följande frågeställning:

I vilken utsträckning förekommer parlamentarisk opposition mot den nationella Europapolitiken och har denna ökat eller minskat över tid?

För att besvara frågan tillämpas en analysmodell, som dels indikerar motsättningar i konkreta sakfrågor – den funktionella dimensionen – dels motsättningar om europeisk integration – europeiseringsdimensionen. Med utgångspunkt från denna modell är svaret på frågeställningen entydigt. Den svenska Europapolitiken kännetecknas ingalunda av avpolitisering, utan i stället av tendenser till politisering över tid. Analysen kan urskilja två tydliga konfliktlinjer mellan regering och opposition. En rör arbetsmarknadspolitiska frågor och en annan rör rättsliga- och inrikesfrågor. Den första motsättningen relaterar tydligt till vänster-högerskalan, medan den andra rör sakfrågor som i stället kan relateras till den så kallade kulturella skiljelinjen (Bornschier 2010). Motsättningen gällande arbetsmarknadspolitik är dock särskilt intressant då detta politikområde i tidigare forskning utpekats som den potentiellt viktigast motsättningen mellan vänster och höger i EU (Marks & Wilson 2000; Hooghe *et al.* 2002; Marks & Steenbergen 2002; 2004; Hellström 2008:193). Resultaten i artikeln visar att denna konflikt inte bara, som tidigare forskning har visat (se t.ex. Marks & Wilson 2000; Hellström 2008:193), existerar i partimanifest till Europaparlamentet, utan också manifesterar sig i partiernas faktiska ställningstaganden i de sammanhang där Europapolitiken läggs fast. Att motsättningarna gällande arbetsmarknadspolitik ökar, snarare än minskar, är vidare ett starkt argument emot kartell- och avpolitiseringsesen.

Företrädare för avpolitiseringsesen (Mair 2007: 10) argumenterar för att oppositionen mot omfattningen av den europeiska integrationen – om den alls förekommer – i ökad grad riktas mot EU-systemet som sådant. I motsats till detta antagande, och i linje med politiseringstesen, visar resultaten i artikeln att oppositionens inställning till europeisk integration i hög grad beror på vilken sakfråga som diskuteras. Sammantaget är Socialdemokraterna det parti som är mest konsekvent positiva till överstatliga lösningar, medan Sverigedemokraterna är mest konsekvent negativa. Miljöpartiet och Vänsterpartiet, å andra sidan, tenderar att värdera europeisk integration på

väldigt olika sätt beroende vilken sakfråga som diskuteras. Jämfört med mitten av 1990-talet, då båda partierna lovade att föra Sverige ut ur EU, har således en betydande förändring skett i dessa partiers oppositionsroll. I motsats till tesen om avpolitisering finns det således inget underlag för att hävda att svensk nationell opposition i Europafrågor i ökad grad riktas mot systemet som sådant. Tvärtom pekar resultaten i artikeln på att tidigare EU-kritiska partier antar en mer pragmatisk hållning och i *minskad* grad kritiserar systemet. Det tyder i sin tur, i linje med politiseringstesen, på en alltmer europeiserad konflikt.

Trots att resultaten försvagar kartelltesens mest långtgående antaganden ges dock inget underlag för att avfärda den. Oppositionen mot regeringen ökar förvisso över tid, men det är samtidigt tydligt att konkreta policyalternativ oftast lyser med sin frånvaro. Bristen på alternativa förslag och vägval framstår som särskilt problematisk för det största oppositionspartiet, Socialdemokraterna. Flera forskare hävdar att socialdemokratiska partier motiveras av visionen om att på sikt, genom den europeiska integrationsprocessen, återupprätta kontroll över marknaden på den övernationella arenan (Marks & Wilson 2000: 437; Bartolini 2005: 323; Bailey 2005; Raunio 2010, 188; Johansson & von Sydow 2011). Det är också dessa idéer som ofta återkommer i oppositionen mot regeringen i EU-nämnden. Problemet är att den europeiska utvecklingen inte fogar sig efter den alternativa visionen. Statsvetaren Fritz Scharpf (2010: 343) argumenterar till och med för att strävan efter ökad marknadskontroll i EU är utopisk. Enligt Scharpf håller partier i EU:s medlemsstater, snarare än att få nya övernationella policyverktyg, på att tappa den sista kontrollen över sina nationella välfärdsstater och arbetsmarknadsmodeller. Dilemmat avspeglar sig i Socialdemokraternas – och de övriga partiernas – oppositionsroll. Å ena sidan uttrycks en strävan efter att skydda den svenska modellen mot EU:s inre marknad. Å andra sidan vädras en stark vilja om att europeisk integration också ska utsträckas till arbetsmarknaden i *hela* Europa. Resultatet av dessa tvetydigheter blir ofta en opposition i ord, snarare än i policy. I sin analys av möjligheterna till opposition i EU drar Peter Mair (2007: 14) följande pessimistiska slutsatser av denna typ av utveckling:

The reduction in the stakes of competition, and the wider process of depoliticization to which Europe contributes, clearly downgrades the value of traditional democratic processes at the national level, including the role of opposition.

Trots att oppositionen i EU-nämnden ofta saknar konkreta policyalternativ, menar jag att resultaten i denna artikel gör att det finns anledning att vara mer optimistisk än Mair och kartelltesens övriga företrädare (se t.ex. Blyth & Katz 2005). Det går inte att ta miste på att det finns en alternativ strävan från oppositionen, som avspeglar sig i ökade, snarare än minskade, motsättningar med regeringen. Motstridiga viljeinriktningar bryts i ökad utsträckning mot varandra, och den tid då den svenska EU-nämnden kunde karakteriseras som en

samlingsregering i Europafrågor (Persson 1997: 236) tycks definitivt vara förbi. Den intensifierade oppositionen mot regeringen tyder med andra ord på att svensk Europapolitik är på väg bort från det tysta samförstånd som kartellpartiteorin problematiserar, för att sakta europeiseras. Detta är en trend som stärker Hix's hypotes om ökad politisering på bekostnad av kartelltesens antagande om förtvinad opposition och ökad avpolitisering. Även om resultaten i artikeln inte automatiskt kan generaliseras bortom Sverige och EU-nämnden menar jag att de kan ge en fingervisning om hur Europapolitiken kan utvecklas också i andra fall. Om avpolitisering, snarare än politisering, är en generell trend i europeiseringens kölvatten borde dessa tendenser ha varit särskilt tydliga i Sverige. Nu visar resultaten på motsatt utveckling. Mot den bakgrunden är det rimligt att en liknande utveckling kan skönjas också i andra fall.

Referenser

- Aylott, Nicholas, 1997. "Between Europe and Unity. The Case of the Swedish Social Democrats", *West European Politics* 20 (2), s 119-136.
- Aylott, Nicholas, 2002. "Let's Discuss this Later. Party Responses to Euro-Division in Scandinavia", *Party Politics* 8 (4), s 441-461.
- Azmanova, Albena, 2011. "After the Left-Right (Dis)continuum: Globalization and the Remaking of Europe's Ideological Geography", *International Political Sociology* 5, s 387-407.
- Bailey, David, 2005. "Obfuscation through Integration: Legitimizing 'New' Social Democracy in The European Union", *Journal of Common Market Studies* 43 (1), s 13-35.
- Bartolini, Stefano, 2005. *Restructuring Europe. Centre formation, System Building, and Political Structuring Between the Nation State and the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Bergman, Torbjörn, 1997. "National parliaments and the EU Affairs Committees: notes on empirical variation and competing explanations", *Journal of European Public Policy* 4 (3), s 373-387.
- Bornschiefer, Simon, 2010. "The New Cultural Divide and the Two-Dimensional Space in Western Europe", *West European Politics* 33(3), s 419-44.
- Blyth, Mark & Richard S. Katz, 2005. "From Catch-all Politics to Cartelisation: The Political Economy of the Cartel Party", *West European Politics* 28(1), s 33-60.
- Bäck, Hanna, Patrick Dumont, Henk Erik Meier, Thomas Persson & Kåre Vernby, 2009. "Does European Integration Lead to a 'Presidentialization' of Executive Politics? Ministerial Selection in Swedish Postwar Cabinets", *European Union Politics* 10(2), s 226-52.
- Føllesdal, Andreas & Simon Hix, 2006. "Why there is a Democratic Deficit in the European Union", *Journal of Common Market Studies* 44(3), s 533-62.
- Glencross, Andrew, 2009. "The Difficulty of Justifying European Integration as a Consequence of Depoliticization: Evidence from the 2005 French Referendum", *Government and Opposition* 44(3), s 243-61.
- Hegeland, Hans, 2006. *Nationell EU-parlamentarism. Riksdagens arbete med EU-frågorna*. Stockholm: Santérus.
- Hellström, Johan, 2008. "Who leads, who follows? Re-examining the party-electorate linkages on European integration", *Journal of European Public Policy* 15(8), s 1127-1144.
- Hix, Simon, 1999. "Dimensions and alignments in European Union Politics: Cognitive

- constraints and partisan responses”, *European Journal of Political Research* 35(2), s 69-125.
- Hix, Simon, 2008. *What's wrong with the European Union and how to fix it*. London: Sage.
- Hooghe, Lisbet, Gary Marks & Carole J. Wilson, 2002. "Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?", *Comparative Political Studies* 35(8), s 965-989.
- Johansson, Karl-Magnus & Tapio Raunio, 2001. "Partisan Responses to Europe: Comparing Finnish and Swedish Political Parties", *European Journal of Political Research* 39, s 225-249.
- Johansson, Karl-Magnus & Göran von Sydow, 2011. "Swedish social democracy and European integration. Enduring divisions", s 157-187 i Dimitrakopoulos, Dionyssis (red.), *Social Democracy and European Integration*. London: Routledge.
- Jungar, Ann-Cathrin & Shirin Ahlbäck Öberg, 2002. "Parlament i bakvatten?", s 47-87 i SOU 2002: 81.
- Katz, Richard S. & Peter Mair, 1995. "Changing Models of Party Organizations and Party Democracy: The Emergence of The Cartel Party", *Party Politics* 1(1), s 5-28.
- Katz, Richard S. & Peter Mair, 2009. "The Cartel Party Thesis: A Restatement", *Perspectives on Politics*, 7(4), s 753-766.
- Kitschelt, Herbert, 2000. "Citizens, Politicians, and Party Cartelisation: Political Representation and State Failure in Post-Industrial Democracies", *European Journal of Political Research* 37, s 149-79.
- Kitschelt, Herbert, 2001. "Partisan Competition and Welfare State Retrenchment: When do Politicians Choose Unpopular Policies?", s 265-305 i Pierson, Paul (red.), *The New Politics of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Krippendorff, Klaus, 2004. *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. London: Sage.
- Ladrech, Robert, 2002. "Europeanization and Political Parties. Towards a Framework for Analysis", *Party Politics* 8(4), s 389-403.
- Ladrech, Robert, 2007. "National Political Parties and European Governance: The Consequences of 'Missing in Action'", *West European Politics* 30(5), s 945-960.
- Lindvall, Johannes & Bo Rothstein, 2006. "Sweden: The Fall of the Strong State", *Scandinavian Political Studies* 29(1), s 47-63.
- Loxbo, Karl, 2013. "The Fate of Intra-Party Democracy. Leadership Autonomy and Activist Influence in the Mass Party and the Cartel Party", *Party Politics* 19 (4), s 537-554.
- Mair, Peter, 2007. "Political Opposition and the European Union", *Government and Opposition* 42(1), s 1-17.
- Mair, Peter, 2008. "Political Parties and Party Systems", s 154-166 i Graziano, Paulo & Maarten P. Vink (red.), *Europeanization. New Research Agendas*. London: Palgrave.
- Marks, Gary & Carole J. Wilson, 2000. "The Past in the Present: A Cleavage Theory of Party Responses to European Integration", *British Journal of Political Science* 30(3), s 433-459.
- Marks, Gary & Marco Steenbergen (red.), 2004. *European Integration and Political Conflict*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Marks, Gary & Marco Steenbergen, 2002. "Understanding Political Contestation in the European Union", *Comparative Political Studies* 35(8), s 879-92.
- Persson, Göran, 2007. *Min väg, mina val*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Pierre, Jon & Anders Widfeldt, 1994. "Party Organizations in Sweden: Colossuses with Feet of Clay or Flexible Pillars of Government?", s 332-357 i Katz, Richard S. & Peter Mair (red.), *How Parties Organize. Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*. London: Sage Publications.
- Poguntke, Thomas, Nicholas Aylott, Robert Ladrech & Kurt Richard Luther, 2007. "The Europeanisation of national party organisations: A conceptual analysis", *European Journal of Political Research* 46, s 747-771.

- Raunio, Tapio, 2010. "The EU and the Welfare State are Compatible: Finnish Social Democrats and European Integration", *Government and Opposition* 45(2), s 187-207.
- Scharpf, Fritz, 2010. "The asymmetry of European Integration, or why the EU cannot be a 'social market economy'", *Socio-Economic Review* 8, s 211-250.
- Schmidt, Vivien A., 2006. "Democracy in Europe: The Impact of European Integration", *Perspectives on Politics* 3(4), s 761-779.
- Schmitter, Phillippe C., 2008. "The Changing Politics of Organised Interests", *West European Politics* 31(1-2), s 195-210.
- Streeck, Wolfgang, 2012. "Markets and Peoples. Democratic Capitalism and European Integration", *New Left Review* 73(1), s 63-71.
- Tallberg, Jonas, Nicholas Aylott, Carl Fredrik Bergström, Åsa Casula Vifell & Joakim Palme (red.), 2010. *Demokratirådets rapport. Europeiseringen av Sverige*. Stockholm: SNS förlag.
- Teperoglou, Eftichia & Tsatsanis Emmanouil, 2011. "A New Divide? The Impact of Globalisation on National Party Systems", *West European Politics* 34(6), s 1207-1228.
- Toshkov, Dimiter, 2011. "Public opinion and policy output in the European Union. A lost relationship", *European Union Politics* 12(2), s 169-191.
- Van der Eijk & Mark N. Franklin, 2004. "Potential for Contestation on European Matters at National Elections in Europe", s 32-50 i Marks, Gary & Marco Steenbergen (red.), *European Integration and Political Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press,

Appendix

Tabell 1. Stabilitetstest och jämförelse mellan två kodningar av 640 debatter i EU-nämnden.

Rådskonstellation	Procentuell överensstämmelsen mellan två kodningar										
	Den funktionella dimensionen					Europeiseringsdimensionen					
	Mp	V	S	Sd	Alla	Mp	V	S	Sd	Alla	N
Europeiska rådet/ allmänna frågor	97	98	99	98	98	97,4	97,6	99,3	99,9	98,6	100
Ekonomiska och finansiella frågor	97,6	98,8	93	98,6	97	100	95	93,1	100	97	74
Konkurrensfrågor	96,8	97,7	98,3	98,5	97,8	94,4	97	94,2	100	96,4	69
Transport, tele- kommunikation, energi	99,9	100	99,8	100	99,9	100	95,5	99	100	98,6	47
Jordbruks- och fiskeripolitik	99	97	98	92	96,5	99	100	93	100	98	59
Miljöfrågor	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	24
Rättsliga- och inrikesfrågor	96	98,5	99,6	97,3	97,6	99,9	97,4	90	97	96	70
Sysselsättning- socialpolitik och hälsa	98	99	99	100	99	98,5	99	97	95	97,4	74
Utbildning, kultur och idrott	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	37
Utrikespolitik (inklusive handel)	99,3	97,5	95	97,6	97,3	91	97,8	61	100	87,4	84
Genomsnittlig överensstäm- melse	98,3	98,6	98	98,2	98,3	98	97,6	92,6	99,1	96,9	640
Arbetsmarknad*	99	100	100	100	99,7	96	98	99	100	98,2	85
Makroekonomisk reglering**	97	96	93	92	94,5	98	96	99	100	98,2	62

Kommentar: * & ** = har kodats separat. Eftersom de två sakområden har urskiljts från Rådskonstellationer som redan är dubbelkodade har dessa kodats tre gånger. Överensstämmelsen mellan två kodningar för perioden 1994/95 till 2005/06 var, för arbetsmarknadspolitik, 95 procent (n = 36). I två fall överensstämde inte de två kodningarna (båda fallen gällde Moderaterna) och dessa fall har tagits bort från redovisningen, vilket innebär att överensstämmelsen för perioden nu är 100 procent (n=34). Överensstämmelsen gällande rättsliga- och inrikesfrågor var 96 procent (n=71) – tre fall överensstämde inte: Mp i ett fall och V i två. I redovisningen har dessa tre fall tagits bort, vilket gör att överensstämmelsen är 100 procent (n = 68).

Tabell 2. Logistiska regressionsmodeller med principiell opposition (kodat 1) jämfört med opposition mot detaljer/enighet (kodat 0) som den beroende variabeln.

Sakfrågeområden i EU-nämnden och antalet inlägg från oppositionen	Oppositionspartier för sig själva och tillsammans					S, V, MP & SD
	MP	V	S	SD	S, V & MP	
Europeiska rådet/ allmänna frågor	1.39***	2.22***	1.23**	1.24**	.97	
Utrikespolitik (inklusive handel)	1.23***	1.86***	.65	1.47**	.44	
Ekonomisk- och finansiell politik	.43	1.71***	.46	.09	.27	
Konkurrensfrågor	.98**	1.58***	1.11*	-.73	.27	
Transport, telekom- munikation, energi	1.13**	1.17**	.89	1.72**	.51	
Miljöpolitik	.68	.96	.80	-1.06	.81	
Arbetsmarknads- politik	1.88***	3.03***	2.95***	2.39***	2.37***	1.29***
Socialpolitik, hälsa och konsumentfrågor	.41	1.32**	1.27*	.82	.98	
Rättsliga- och inrikesfrågor	2.23***	2.86***	1.37**	3.82***	1.24**	
Utbildning, ung- dom, kultur och idrott	-.26	-.04	-.12	2.87**	-.19	
Antal inlägg opposition	.10***	.09***	.10***	.16***	.09***	.12***
Konstant	-2.97***	-3.16***	-3.87***	-2.81***	-3.76***	-3.76***
-2 Log Likelihood	689.195	720.459	516.635	248.342	474.244	156.162
Nagelkerkes R ²	.24	.28	.27	.45	.23	.18
Antal	640	640	640	254	640	254

Kommentar: * = ** = $p < .05$, *** = $p < .01$. Siffrorna i tabellen är logistiska regressionskoefficienter (), som anger den logaritimerade sannolikheten för att Y ska vara 1 (dvs. principiell opposition). Koefficienter över 0 visar att sannolikheten för principiell opposition i ett sakområden ökar i jämförelse med referenskategori. medan negativa visar att de i stället minskar. Referenskategori är i detta fall jordbrukspolitik och har valt för att detta är det ett betydelsefullt område i EU-nämnden där den principiella oppositionen från alla partier är som lägst. Koefficienterna i tabellen ska alltså tolkas i jämförelse med referenskategori vars värde anges av interceptet.

Tabell 3. Fyra oppositionspartier positionering på europeiseringsdimensionen efter sakfrågor (sorterade efter Rådskonstellation) mellan riksdagsåret 2006/07 och 2011/12.

Sakfrågor i EU-nämnden	Oppositionspartiernas ställningstagande mellan riksdagsåren 2006/07 och 2011/12 (för SD 2010/11-2011/12)											
	MP			V			S			SD		
	Överstatlig	Nationell/ EU-kritisk	Totalt % (N)	Överstatlig	Nationell/ EU-kritisk	Totalt % (N)	Överstatlig	Nationell/ EU-kritisk	Totalt % (N)	Överstatlig	Nationell/ EU-kritisk	Totalt % (N)
Europeiska rådet/ allmänna frågor	52	48	100 (21)	34	66	100 (29)	80	20	100 (15)	6	94	100 (17)
Ekonomiska och finansiella frågor	80	20	100 (10)	41	59	100 (22)	71	29	100 (7)	0	100	100 (7)
Konkurrensfrågor	20	80	100 (5)	0	100	100 (5)	50	50	100 (4)	0	100	100 (2)
Transport, tele- kommunikation, energi	86	14	100 (7)	33	67	100 (6)	71	29	100 (7)	0	100	100 (10)
Jordbruk och fiskeripolitik	80	20	100 (10)	57	43	100 (7)	60	40	100 (5)	25	75	100 (4)
Miljöfrågor	94	6	100 (16)	87	13	100 (15)	91	9	100 (11)	0	100	100 (1)
Rättsliga och inrikesfrågor	10	90	100 (29)	8	92	100 (37)	63	37	100 (8)	5	95	100 (19)
Socialpolitik, hälsa och konsumentfrågor	0	100	100 (3)	0	100	100 (6)	0	100	100 (2)	0	100	100 (3)
Arbetsmarknads- politik	47	53	100 (47)	36	64	100 (56)	48	52	100 (54)	0	100	100 (18)
Utbildning, kultur och idrott	100	0	100 (1)	0	0	0 (0)	100	0	100 (1)	0	100	100 (8)
Utrikespolitik (inklusive handel)	40	60	100 (10)	23	77	100 (13)	67	33	100 (3)	0	100	100 (8)
Totalt %	49	51	100	33	67	100	33	67	100	3	97	100
N	79	80	159	64	132	196	46	71	117	3	94	97

Kommentar: Tabellen summerar inte till 100 procent eftersom avvikande meningar och inlägg som inte berör europeiseringsdimensionen inte har tagits med. Därutöver är det möjligt att avge flera avvikande meningar under behandlingen av samma sakfråga. Eftersom SD kom in i Riksdagen först 2010 gäller siffrorna för detta parti endast riksdagsåren 2010/11 och 2011/12.